

H. TÓTH ISTVÁN
Kunfehértó

Tehetséggondozás — felzárkóztatás

A címben jelzett feladatok készítették arra, hogy elkészítsem az alábbi feladat-sort. Forrásul az 1978-as tantervet, valamint az 1981-ben megjelent 6. osztályos iro-dalmi olvasókönyv „Ember és polgár leszek” című fejezetéből a „fényes tehetségű poéta”-val foglalkozó részt választottam. E szép, tartalmas, következetesen kidolgo-zott témakör árnyaltan mutatja be Csokonai Vitéz Mihályt.

Feladatsorommal a megszerzett ismereteket akartam erősíteni – gazdagítani, il-letve a hátrányos helyzetű (szociális okok miatt!) vagy nehezen tanuló, alkalmanként érdektelenséget tanúsító gyerekeket próbáltam megnyerni a szépirodalomnak.

Tapasztalataim alapján a differenciált foglalkozás (frontális, individualizált és csoportos tevékenységek) hatása számottevő eredménnyel járt. Az irodalom és a té-ma iránt különösen *érdeklődő gyerekek* a feladatsor egyes elemeit (3., 5. c. f.) is-kolán kívüli önálló anyaggyűjtéssel, – rendezéssel, elemzéssel oldották meg. Az *ál-lami gondozott tanulókat* (zömük nagyon nehezen, kis hatásfokkal tanul!) a 2. és a 3. feladat megoldására serkentettem.

Meggyőződésem: ennek az órának is köszönhető, hogy diákjaim nemcsak ismer-etekkel, hanem tapasztalatokkal, valamint az irodalom egyént és közösséget formáló erejével is szembesültek – nem kis örömeinkre!

„MAGYAR, HAJNAL HASAD!”
(Csokonai Vitéz Mihály)

1. Szellemi totó

1. Mikor született Csokonai Vitéz Mihály?
 - 1 1773
 - 2 1789
 - x 1795
2. Ennek vezetésével bízták meg tanárai:
 - 1 sedes
 - 2 rcátrum
 - x poétai osztály
3. Tudod-e, hol volt az apai ház?
 - 1 Darabos utca
 - 2 Piac utca
 - x Nagyerdőn
4. Melyik témát írta meg háromszor a költő?
 - 1 Toldi
 - 2 honfoglalás
 - x zsugoriság
5. Jogi tanulmányainak színhelye:
 - 1 Komárom
 - 2 Sárospatak
 - x Keszthely
6. Ki volt Lilla?
 - 1 Vajda Júlianna
 - 2 Losonczy Anna
 - x Szendrey Júlia
7. Kihez hasonlít kísértetiesen Csokonai Vitéz Mihály sorsa?
 - 1 Tempefői
 - 2 Földi János
 - x Fazekas Mihály
8. Hol ég „eleven hajnali tűz”?
 - 1 Magyar, hajnal hasad!
 - 2 Zsugori uram
 - x Tartózkodó kérelem

9. Itt is tanított professzor Csokonai:

- 1 Kisújszállás
- 2 Csurgó
- x Nagyvárad

10. Mi ez? „De tán jő Olly idő...”

- 1 figyelemfelhívás
- 2 „Jövendölés...”
- x jellemzés

11. E helyütt dolgozott a Dunántúlról

- hazatérve
- 1 fűvészkertben
- 2 az ősi kollégiumban
- x a Darabos utcában

12. Költő-barát, aki Fűvészkönyvet írt:

- 1 Fazekas Mihály
- 2 Gál László
- x Julow Viktor

13. Kihez szól Csokonai? „Bíztatóm valál...”

- 1 Diószegi Sárához
- 2 A Reményhez
- x Festetics grófhöz

1 1798

2 1805

x 1825

+ 1 Csokonai halálának éve:

2. Búcsúbeszéd

a) „Uraim! (...) Talán azt nem is kell említenem, hogy a tudomány legkedvesebb vagyonom volt mindenképpen felett, hogy én azokat jobban szerettem, mint minden egyebet, hogy én azok nélkül az életet élő ember eltemetetésének tartottam a philosophus Senecával; de azt kívánom mégis felfedezni, hogy a tudományokat nem azért szerettem, hogy mondták, nem azért kedveltem, hogy a pallér-pálca ügylet reám a hátam megett; nem is azt szerettem, amelyik könnyebb volt, közelebb volt, zsírosabb volt, hanem amelyet leginkább láttam alkalmasnak az én lelkem kicsinosítására és fellobbantására annak a tűznek, melynek két-három kisded szikrácskaja az én ifjú esztendeimnek hamuja alatt gyenge fénnel pislogott. (...) 1795. jún. 15.”

b) „(...) Menjete... vagyis én megyek. Ti pedig maradjatok és az isten, a tudományoknak és a jó rendeknek istene viseljen úgy gondot rólatok, hogy jövendőben magatoknak boldogságát, embertársatoknak kölcsönös segéllését, a hazának díszt, vagyis a hármat együvé foglalván, az úristen dicsőségét a veletek együtt élő emberiség szemlélhesse: hogy én is azzal meg ne szégyenítsem, vagy mikor éntőlem a szép napnak fénye és öntudásom a sírhalmak által elszakítatik, az én hamvaim azon meg ne háborodjanak, hogy ti nékem is voltatok valaha tanítványaim. Sajnálom, hogy el kell válnom tőletek...” (...) 1800. március”

Megjegyzés: a részletek a Magvető Könyvkiadónál 1982-ben megjelent Csokonai Vitéz Mihály Beszédei (1795–1804) kötetből valók. Sorozatszerkesztő: Szigethy Gábor.

Oldjátok meg a feladatokat!

- a) Hasonlítsátok össze a búcsúbeszéd-részleteket! Keressetek hasonlóságokat és különbségeket!
 - b) Tömörítsétek a részleteket!
 - c) Mit tart a legkedvesebb vagyonnak Csokonai? Miért?
 - d) Miféle diáktípusokat láttat a költő?
 - e) Önmagát is jellemzi a búcsúzó. Hogyan? A jellemzés mely formáját alkalmazta?
 - f) Milyen emberekké kívánta formálni diákjait Csokonai?
 - g) Készüljétek a prózai szemelvények kifejező felolvasására!
- Alkalmazzatok a következő jelrendszert!

szakaszhangsúly:	—	rövid szünet:	
főhangsúly:	=	hosszabb szünet:	
szavak kapcsolása:	∩	kapcsolva tagolás:	↓

3. Egy életút – többféleképpen bemutatva

Csokonai Vitéz Mihály életét immár ismeritek. Valóban? Erről úgy is meggyőződhetek, ha újabb és újabb módon, formában szövegtok róla. Rajta!

- a) Rajzoljátok egy 18. századi vaktérképet! Tüntessétek fel azokat a helységeket, ahol megfordult a költő! Még jelrendszert is alkalmazhattok – pl.: Debrecenhez bölcsőt rajzolhattok.
- b) Szerkesszettek kérdéssort!
- c) Népdalok, zenei alkotások segítségével is felidézhetitek a tanultakat – pl.: Komáromi kis-leány...
- d) Szedjétek betűrendbe azokat a könyveket, amelyekből ismereteket merítettetek Csokonaival kapcsolatban!

- e) Készítsetek irodalmi faliújságot „Ember és polgár leszek” címmel! Rendezzék a költőről tanultakat ily módon is!
- f) Bizonyára sok-sok értékes anyagot (könyvet, újságcikket stb.) hoztatok az irodalomórákra, egy hangulatos kiállítás is kitelne belőlük... Ki vállalkozik tárlatvezetésre? Sikeres akkor lesz e próbálkozásotok, ha előre megtervezitek: mit miért fogtok bemutatni az alkalmi kiállításon!

4. „Esmérek én egy vént...”

Képzeljétek magatokat Zsugori uram helyébe! Jelenetben ábrázoljátok őt:

- perlekedőnek;
- sunyi, ravasz embernek;
- látszatra közömbösnek.

A jellemzésben most a cselekedtetés és a beszéd kapjon nagy hangsúlyt!

5. Vers-tár

- a) Keresd a párját!

Hát csak sertést nevelt-é	A Reményhez
Itt a makk s haraszt?	
Gyász idők!	Tartózkodó kérelem
Ezer ambrózia csókkal	Jövendőlés...
Fizetek válaszdért.	
Kelj fel azért, magyar!	Zsugori uram
Rám ezer virággal	Magyar, hajnal hasad!
Szórtad a tavaszt...	

b) Rendezzék a fogalmakat és a példákat! Előfordul, hogy egy-egy számjegyzet több betűt is kapcsolhatok?

1. Zsugori uram	a) ütemhangsúlyos verselés
2. Olly sárgák orcája sovárgó gödrei,
Mint aranyjára vert királyok képei...	
3. fekete vásznak
fényes világosság	b) költői kérdés
4. Tündöklük egy nyájas hajnal mosolyogva.	c) ellentét
5. árva gerlice	d) metafora
6. A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt.
Te lehetsz írja sebemnek
Gyönyörű kis tulipánt!	e) rím
7. Kie a hiba?	f) allegória
8. Hagyj el, óh Reménység!	g) költői jelző
9. csörgő patak	h) hasonlat
	i) gúny
	j) felkiáltás
	k) humor

- c) Figyelmes versolvasás után oldd meg a feladatokat!

AZ ESKÜVÉS

Esküszöm, szép Lilla! hidd el	Esküszöm; s e szent hitemnek
Hogy miolta kellemiddel	Melyet adtam édesemnek,
Megkötöttél engemet,	Pontjait meg nem csalom.
Már azolta semmi szűznek,	Kérlek is reménykedéssel,
Semmi nyílnak, semmi tűznek	Hogy viszonti esküvéssel
Nem nyitom meg szívemet.	Kösd le szíved, angyalom!

Esküszöm hősín kezrede,
Rózsaszádra, tűszemedre.
Hogy te lész csak kedvesem.
Esküszöm, hogy míg csak élek,
Más szerelmet nem cserélek;
Vagy Lillim, vagy – senki sem.

- Melyik motívum jelenik meg a versben?
 - Fogalmazd meg saját szavaiddal a mű gondolatrítmusait!
 - Magyarázd meg a „szűznek”, „nyílnak”, „tűznek” kifejezések jelentését a szövegösszefüggés alapján!
 - Hogyan kedveskedik a költő? Gyűjts példákat!
 - Mit jelent a „vizsonti esküvés”?
 - Magyarázd meg az „esküszöm” halmozásának okát a záró strófában!
 - Olvasd el a befejező sort! Miféle választási lehetősége van a szerelmes ifjúnak?
 - Keresd ki az érzékszervekre vonatkozó metaforákat! Előfordul egyéb metafora is?
 - Az itt felsorolt szó- és mondatalakzatok közül húzd alá a versben le lehetőket! Tudod-e, mi ezek szerepe a műben?
- költői kérdés
 ellentét
 fokozás
 látomás
 túlzás
 halmozás
 felkiáltás
- Vizsgáld meg a költemény verselését és rímeit!
 - Gyakorold a szövegtolmácsolást! Ügyelj a hangerő, szünet, tempó, hangsúly, mondatdallam, hangletjtés, mondatfajta helyes alkalmazására!
 - Ha tetszik a Csokonai-vers, bizonyára szívesen megtanulod könyv nélkül. Rajta! Próbáld ki!
 - Rendezetek szavalóversenyt!

Néhány gondolat a feladatcsoportokkal kapcsolatban. Az *első*: szellemi totó. Itt feleletválasztás a tanulók dolga. Önállóan kellett felismerniök, kiválasztaniök a tanult tényanyagot. Természetesen a megkülönböztetés is fontos szerepet kapott. A 13+1 kérdéshez olyan válaszokat adtam, amelyek előfordulnak óráinkon. A részösszefoglaló óra lendületes indításának szántam, továbbá: a permanens ismétlést igyekeztem biztosítani azáltal, hogy minden válaszelemmel visszatekinthettünk korábban tanultakra. Néhány lemaradóval együtt kellett dolgoznom, így segítséget, útmutatást kaptak összefüggő felelet (Csokonai-életrajz) elmondására. A felkészülésre akkor nyílt lehetőség, amikor az osztály zöme csoportmunkában a 2. feladatot dolgozta ki. Azok a lányok és fiúk, akik fokozott érdeklődéssel tanulják az irodalmat, önállóan bírkóztak meg a 2. feladat utasításaival. Teljesítményüket osztályzattal értékeltem. A felolvasás (búcsúbeszéd-részletek) alkalmat nyújtott a Kazinczy-versenyek jelrendszerének gyakorlására.

A 3. feladat látszatra is irgalmatlanul soknak, a megoldás időigényesnek tűnik. Hogy mit kezdtem magam is vele, már jeleztem. Csoportmunkában iskolán kívüli kidolgozásra adtam. Az órán a beszámolókat hallgattuk, a kész munkadarabokat (irodalmi faliújság, cikkek) szemléltük meg. Jólesett látni a boldog, kipirult arcú, versengő gyerekeket. A félreértés elkerülése végett: nemes versengés szemtanúi voltunk!

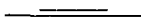
A 4. feladatot otthoni, iskolán kívüli feldolgozásra: örsi foglalkozásra; diákszínjátékszök körére; „Kincskereső” klub-foglalkozásra adtam. A céloom a közvetkező volt: a lehetőleg ötletdús, előrevívó jelenetek mindenképpen élményt adjanak mindenkinek. A szereplés lehetőségével a vártnál is sikeresebben éltek diákjaim.

Az 5. feladatban a fokozatosságot kívántam biztosítani. A tanulócsopott legkülönbözőbb rétegeit aktivizáltam hibátlan teljesítményre az a-b) pontban. A c) feladat részben önálló verselemzés volt – tanórán kívül is lehetett készülni. Más tanulók esetében, ahol fokozott segítség kellett, mert az olvasás technikáját is bizonytalanság jellemzi, elkalandozik a figyelem, hamar jelentkezik a fáradékonyság stb., ott az együttes munka dominált.

A beszámolókat jeggyel értékeltem. Nem kellett gyenge osztályzatokkal nehezíteni egyetlen pajtás – s a magam dolgát sem.

Összegezve:

1. tehetséggondozás és felzárkóztatás volt a célom;
2. mivel hosszú ideje a lírai művekkel, illetve a verses formájú alkotásokkal foglalkozunk, próza (lásd: búcsúbeszéd) elemzését is gyakoroltatni akartam;
3. a szóbeliséget mindenképpen főlényben hagytam, ezért lényegében a búcsúbeszéd-részletek, valamint Az esküvés elemzésénél fordult elő jegyzetelés, gondolatok írásban való rögzítése, feleletterv készítése;
4. a felolvasás, a szövegtolmácsolás gyakorlása kiemelt helyen állt és áll készségfejlesztő tevékenységemben;
5. a könyvtári ismeretek gyakorlatban való alkalmaztatása kutatómunkára serkentette a gyerekeket;
6. szükségét láttam és látom az elmélyült iskolán kívüli tevékenykedtetésnek, a koncentrált munkavégzésnek, különös tekintettel az 5 napos tanítási hétre is, így a feladatok előzetes tanulmányozására, kidolgozására, tehát a tanórán kívüli felkészülésre biztattam tanítványaim. Ugyanis sok célunk egyike: tanítsuk tanulni tanítványainkat. Íme, én így tettem!

DR. ISZÁJ FERENC
Nyíregyháza

A „multiple-choice” módszer alkalmazási lehetőségei matematikaórákon

A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Tanítói Tanszékén 4 éve foglalkozunk „gépi” ellenőrzéssel, matematikából. A „multiple-choice” többválasztásos, feleletválasztásos kérdéstechnikát alkalmazunk a pszichológiai laborban – Dr. Hadházi Jenő adjunktus által – kikísérletezett (ötválasztásos B, D, P, T, V) teljesítményértékelő gép segítségével. Az eddigi tapasztalataink, a különböző statisztikai eredmények elemzése (átlagok, szórások, korreláció, szignifikancia...) és a hallgatói attitűd-vizsgálatok is azt támasztják alá, hogy igen eredményesen alkalmazható a gépi ellenőrzés, értékelés kollokviumokon, szemináriumokon egyaránt. Nem kívánjuk most a keretek között ismertetni a „gépi vizsgáztatással”, a „gépi szemináriumokkal” kapcsolatos eddigi kísérleteinket, csupán utalunk a feleletválasztásos kérdéstechnika iskolai alkalmazására.

Már több szerző ismertette a feleletválasztásos módszer *sikeres* alkalmazását matematikából az általános iskolában.

„A tanulók szeretik az új, változatos módszereket a tanulás és az ellenőrzés során. Sok tanulónál egyidejűleg kap információt a tanár az általa megtervezett időpontban, és azonnal meggyőződhet a továbbhaladás lehetőségéről, vagy a visszatérés szükségességéről akár az osztály, akár csak néhány tanuló esetében. Információja a tanulók tudásszintjéről szinte naprakész lehet.” (1).

„Didaktomat alkalmazásának legfőbb értékét a gondolkodási művet fejlesztésében látom. A feltett kérdések után kivétel nélkül minden tanuló gondolkodik. Mégpedig meghatározott időn belül gondolkodik, mert nem lehet későn kapcsolni. Csak